

**TÜRKİYE'DE SOSYAL PLANLAMA;
SORUNLAR
ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

SAĞLIK

Prof.Dr. Esin Ergin

21. Yüzyıl için Planlama Kurultayı
Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi
5.Aralık.2012

SAĞLIKTA AMAÇ

- SAĞLIKLI BİR TOPLUM YARATMAK
- SAĞLIK HİZMETLERİNE HERKESİN EŞİT KOŞULLARDA ERİŞİMİNİN SAĞLANMASI
- TEMEL SAĞLIK HİZMETLERİNİN PARASIZ OLARAK HERKESE EŞİT KOŞULLARDA SUNULMASI

SAĞLIK VE SORUNLARI

- TOPLUMUN SAĞLIK GÖSTERGELERİNİN İNSANI GELİŞME ÖLÇÜTLERİNİN ALTINDA OLMASI
- SAĞLIĞA AYRILAN FİNANSAL KAYNAKLARIN YETERSİZLİĞİ
- SAĞLIKTAKİ İNSAN VE FİZİKSEL KAYNAKLARIN NİCELİK VE NİTELİK AÇISINDAN EKSİKLİĞİ
- SAĞLIK SİSTEMİNİN ÖZELLEŞTİRİLMESİ VE GETİRDİĞİ SORUNLAR

**TÜRKİYE'NİN İNSANI GELİŞME ENDEKSİNE GÖRE
BULUNDUĞU YER
(TABLO 2.1)**

TABLO. 2.1 İNSANI GELİŞME ENDEKSİ TEMEL VERİLERİ 2011- 2012

ÜLKELER	İNSANI GELİŞME ENDEKSİ SIRASI 2011	EKONOMİK BÜYÜKLÜK SIRASI	GSYHİ'DAN KİŞİ BAŞINA DÜŞEN GELİR (2011) \$	GINI ENDEKSİ	DOĞUMDA BEKLENEN YAŞAM SÜRESİ (yıl)	GSYH'DAN SAĞLIĞA AYRILAN PAY %	KİŞİ BAŞINA SAĞLIK HARCAMASI (TOPLAM) (satın alma p. \$) (1)	KİŞİ BAŞINA SAĞLIK HARCAMASI (KAMU) (satın alma p. \$) (1)
NORVEÇ	1	47	53.400	25	81,1	9,4	5.388	4.607
HOLANDA	3	22	42.000	30,9	80,9	12,0	5.056	4.175
FRANSA	20	10	35.100	32,7	81,5	11,6	3.974	3.061
TÜRKİYE	92	17	10.444	40,4	74,6	6,1	913	667
EN YÜKSEK HDİ GRUBU ORTALAMASI			33,352		80	11,2		
YÜKSEK HDİ GRUBU ORTALAMASI			11,579		73,1	6,7		
AVRUPA VE ORTA ASYA ORTALAMASI			12,004		71,3	6,3		
DÜNYA ORTALAMASI			10,082		69,8	6,0		
OECD ORTALAMASI						9,5	3.265	2.378

Kaynak: 1. HDI, UNDP, 2011
 2. TÜİK.
 3. CIA, Database, 2012.
 4. OECD Health Data, 2012.

SAĞLIĞA AYRILAN FİNANSAL KAYNAKLARIN YETERSİZLİĞİ

(TABLO. 2.2)

TABLO. 2.2 TÜRKİYE'DE GSYH VE MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİNDEN SAĞLIK İÇİN AYRILAN PAY

YILLAR	SAĞLIK BAKANLIĞI BÜTÇESİNİN GSYH İÇİNDE PAYI %	SAĞLIK BAKANLIĞI BÜTÇESİNİN MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ İÇİNDE PAYI %	TÜRKİYE KAMU HASTANELERİ KURUMU BÜTÇESİNİN MYB İÇİNDE PAYI %	TÜRKİYE HALK SAĞLIĞI KURUMU BÜTÇESİNİN MYB İÇİNDE PAYI %	TÜRKİYE İLAÇ VE TIBBİ CİHAZ KURUMU BÜTÇESİNİN MYB İÇİNDE PAYI %	TÜRKİYE HUDUT VE SAHİLLER SAĞLIK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ BÜTÇESİNİN MYB İÇİNDE PAYI %	SAĞLIĞA MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ İÇİNDE AYRILAN TOPLAM PAY %
1999	4,8	4,2*	-	-	-	-	-
2000	4,9		-	-	-	-	-
2002	5,4	2,6	-	-	-	-	-
2008	6,1	4,9**	-	-	-	-	-
2012	-	4,09		-			-
2013	-	0,62	2,00	1,50	0,02	0,03	4,17

Kaynak: Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2011.

TÜİK.

Türk Sağlık Sen.

* 1990 yılı.

YAŞAM KALİTESİ İLE İLGİLİ TOPLUMUN SAĞLIK
GÖSTERGELERİNİN İNSANİ GELİŞME
ÖLÇÜTLERİNİN ALTINDA OLMASI

(TABLO 2.3, TABLO2.4, TABLO 2.5)

TABLO 2.3 YAŞAM KALİTESİ VE SAĞLIK KOŞULLARI VERİLERİ İGE 2011 - 2012 (1)

ÜLKELER	HDI SIRASI 2011	GSYH'DEN SAĞLIĞA AYRILAN PAY %	DOĞUMDA BEKLENEN YAŞAM SÜRESİ	DOĞUMDAN SONRA 1 AY İÇİNDE BEBEK ÖLÜM ORANI (1000 canlı doğumda)	0-1 YAŞ ARASI ÖLÜM ORANI (1000 canlı doğumda)	0-5 YAŞ ARASI ÖLÜM ORANI (1000 canlı doğumda)	SAĞLIK KOŞULLARINA GÖRE DÜZELTİLMİŞ YAŞAM SÜRESİ	YETİŞKİN ÖLÜM ORANI (1000 kişide) KADIN	YETİŞKİN ÖLÜM ORANI (1000 kişide) ERKEK
NORVEÇ	1	9,4	81,2	2	3	3	73	50	83
HOLANDA	3	12	80,8	3	3	4	73	56	75
FRANSA	20	11,6	81,5	2	3	4	73	54	117
TÜRKİYE	92	6,1	74,6	9	12	20	66	73	134
EN YÜKSEK HDI GRUBU ORTALAMASI		11,2	80				72	60	114
YÜKSEK HDI GRUBU ORTALAMASI		6,7	73,1				64	106	223
AVRUPA VE ORTA ASYA ORTALAMASI		6,3	71,3				62	118	281
DÜNYA ORTALAMASI		6	69,8	22	37	51	61	137	211
OECD ORTALAMASI		9,5	79,8						

Kaynak: 1. HDI, 2011.

2. Levels and Trends in Child Mortality Report 2012, UNICEF.

TABLO 2.4. YAŞAM KALİTESİ VE SAĞLIK KOŞULLARI VERİLERİ İGE 2011 (2)

ÜLKELER	HDI SIRASI 2011	DTP AŞISI OLMAMIŞ BİR YAŞINDA ÇOCUK ORANI %	KIZAMIK AŞISI OLMAMIŞ BİR YAŞINDA ÇOCUK ORANI %	BEŞ YAŞ ALTI ÖLÜM ORANI (1000 canlı doğumda)	HIV Gençler 15-24 Yaş % Kadın	HIV Gençler 15-24 Yaş % Erkek
NORVEÇ	1	8	8	3	<0,1	<0,1
HOLLANDA	3	3	4	4	<0,1	0,1
FRANSA	20	1	10	4	0,1	0,2
TÜRKİYE	92	4	3	20	<0,1	<0,1
EN YÜKSEK HDI GRUBU ORTALAMASI		5	7			
YÜKSEK HDI GRUBU ORTALAMASI		6	5			
AVRUPA VE ORTA ASYA ORTALAMASI		4	4			
DÜNYA ORTALAMASI		18	18	51		

TABLO 2.5 YAŞAM KALİTESİ VE SAĞLIK KOŞULLARI VERİLERİ İGE 2011 (3)

ÜLKELER	HDI SIRASI 2011	ANNE ÖLÜM ORANI (100,000 canlı doğumda)	DOĞUM KONTROLÜ KULLANIMI (15-49 YAŞ %)	15-19 YAŞ ARASI ANNELER (1000 kadında)	HAMİLELİKTE EN AZ BİR KEZ DOKTOR KONTROLÜ	DOĞUMA KATILAN EĞİTİMLİ SAĞLIK PERSONELİ %
NORVEÇ	1	7	88	9	-	-
HOLLANDA	3	9	69	5,1	-	100
FRANSA	20	8	71	7,2	99	99
TÜRKİYE	92	23	73	39,2	92	91
EN YÜKSEK HDI GRUBU ORTALAMASI		16	69,5	23,8	98,6	99,2
YÜKSEK HDI GRUBU ORTALAMASI		51	72,4	51,6	94,4	96,1
AVRUPA VE ORTA ASYA ORTALAMASI		29	67,7	28	95,3	97,9
DÜNYA ORTALAMASI		176	61,6	58,1	82,7	76,4

**SAĞLIK SİTEMİNDE İNSAN VE FİZİKSEL
KAYNAKLAR**

(TABLO 2.6)

TABLO 2.6 SAĞLIKLA İLGİLİ KAYNAKLAR 2011

ÜLKELER	HDI SIRASI 2011	PROFESYONEL KAYNAKLAR		FİZİKSEL KAYNAKLAR		
		HEKİM SAYISI (1000 kişiye düşen)	HEMŞİRE SAYISI (1000 kişiye düşen)	HASTANE YATAĞI (1000 kişiye düşen)	YOĞUN BAKIM YATAĞI (1000 kişiye düşen)	PSİKİYATRİ HASTA YATAĞI (1000 kişiye düşen)
NORVEÇ	1	4,1	14,4	3,3	2,4	0,8
HOLLANDA	3	2,9	8,4	2,8	3,0	0,2
FRANSA	20	3,3	8,5	6,4	3,5	0,9
TÜRKİYE	92	1,7	1,6	2,5	2,4	0,1
OECD ORTALAMASI		3,1	8,6	4,9	3,4	0,7

Kaynak: OECD Health Data, 2012.

**SAĞLIKLI BİR TOPLUM İÇİN BELLİ BAŞLI RİSK
FAKTÖRLERİ**

(TABLO 2.7)

TABLO 2.7 SAĞLIKLA İLGİLİ RİSK FAKTÖRLERİ 2011

ÜLKELER	HDI SIRASI 2011	TÜTÜN KULLANIMI (Toplam nüfusun %'si)	ALKOL KULLANIMI (Kişi başına litre)	OBEZİTE (Toplam nüfusun %'si)	SU KİRLİLİĞİNDEN ÖLÜMLER (Milyon kişide)	BİNA İÇİ HAVA KİRLİLİĞİNDEN ÖLÜMLER (Milyon kişide)	DIŞ HAVA KİRLİLİĞİNDEN ÖLÜMLER (Milyon kişide)	NİTELİKSİZ ARAZİDE YAŞAYAN NÜFUS %
NORVEÇ	1	17,0	6,6	10,0	-	-	65	0,2
HOLLANDA	3	20,9	9,4	11,4	-	-	203	5,4
FRANSA	20	23,3	12,0	12,9	-	-	81	3,9
TÜRKİYE	92	27,1*	1,5	16,9	97	51	299	5,5
OECD ORTALAMASI		21,1	9,4	15,0	-	-	-	-
EN YÜKSEK HDI GRUBU ORTALAMASI					-	-	150	3,2
YÜKSEK HDI GRUBU ORTALAMASI					-	-	159	7,4
ORTA HDI GRUBU ORTALAMASI					212	357	156	10,0
DÜŞÜK HDI GRUBU ORTALAMASI					1035	696	91	18,8
DÜNYA ORTALAMASI					-	-	145	10,1

Kaynak: OECD Health Data, 2012.

HDI, 2011, UNDP.

* Tüik, 2012.

SAĞLIK PLANLAMASININ ANA HEDEFLERİ

- BÜTÇEDEN SAĞLIĞA AYRILAN PAYIN İNSANI GELİŞMEDE İLK SIRALARDAKİ ÜLKELER DÜZEYİNE ÇIKARILMASI
- HERKESE DEVLET ELİYLE EŞİT ERİŞİMLİ SAĞLIK HİZMETİ VERİLMESİ
- SAĞLIKLA İLGİLİ KAYNAKLARIN İNSANI GELİŞMEDE İLK SIRALARDAKİ ÜLKELER DÜZEYİNE ÇIKARILMASI
- SAĞLIK HİZMETLERİNİN ORGANİZASYONUNDA PERFORMANS SİSTEMİ YERİNE KALİTENİN ÖNE ÇIKARILMASI
- ANA VE ÇOCUK SAĞLIĞINA EN ÇOK KAYNAK AYRILARAK ÖLÇÜTLERİN GELİŞMİŞ ÜLKELER STANDARTLARINA ÇEKİLMESİ
- ÇALIŞANLARIN İŞ SAĞLIĞI İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARDA ÖNEM VERİLMESİ

EK TABLOLAR

EK TABLO. 2.1 TÜRKİYE'DE ÇOCUK VE GENÇ ANNENİN YAŞ GRUBUNA GÖRE DOĞUMLAR

YILLAR	< 15	15 - 19
2001	2.717	154.263
2002	2.552	135.035
2003	2.336	123.913
2004	1.901	123.639
2005	1.630	123.074
2006	1.454	120.740
2007	1.149	118.926
2008	830	117.255
2009	535	108.106
2010	347	97.010

Kaynak: T.C. Sağlık Bakanlığı, **Sağlık İstatistikleri Yıllığı-2010.**

EK TABLO. 2.2 TÜRKiYE'DE SAĞLIK BAKANLIĞI BİRİNCİ BASAMAK KURULUŞLARI

	2000	2007	2010
SAĞLIK OCAĞI	5.035	4.944	0
AİLE SAĞLIĞI MERKEZİ	-	1.765	6.367
AÇSAP MERKEZİ	291	227	188
TOPLUM SAĞLIĞI MERKEZİ	-	182	961
VEREM SAVAŞ DISPANSERİ	277	247	198
KANSER ERKEN TEŞHİS T. VE EĞ. MK.	-	50	122
112 ACİL YARDIM	366	1.264	1.375

Kaynak: T.C. Sağlık Bakanlığı, **Sağlık İstatistikleri Yıllığı - 2010.**

EK TABLO. 2.3 TÜRKİYE'DE KAMU VE ÖZEL YATAKLI SAĞLIK KURUMLARI SAYISININ GELİŞİMİ

	SAĞLIK BAKANLIĞINA BAĞLI	DİĞER KAMU	ÜNİVERSİTE	BELEDİYE	SSK	ÖZEL	DİĞER	TOPLAM
1967	510	26	5	9	38	76	-	664
1980	604	33	17	10	73	90	-	827
1990	593	18	23	5	93	125	-	857
2000	744	10	42	9	118	261	-	1.184
2008	847	1	57	3	-	400	-	1.308
2011	840	-	65	-	-	503	45	1.453

Kaynak: Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2011.